

Norra Stadsbergets naturreservat

DEL 1 Reservatsbeslut och skötselplan



Antagen av Kommunfullmäktige 2014-02-24, § 30 (KS-2012-00246)

Innehåll

RESERVATSBESLUT	3
Inledning	3
Kommunens beslut	3
Uppgifter om naturreservatet	4
Beslutskarta Norra Stadsbergets naturreservat	5
Naturreservatets gränser	5
Naturreservatets syften	6
Skälen för beslutet	6
Beskrivning av prioriterade bevarandevärden.....	6
Bakgrund till beslutet	7
Reservatsföreskrifter	9
Ärendets beredning	11
SKÖTSELPLAN	12
Beskrivningsdel	12
Topografi och landskapsbild	12
Vattenförhållanden	12
Historisk markanvändning	13
Områdets bevarandevärden	14
Nuvarande markanvändning	16
Exempel på utvecklingsförslag	20
Plandel	23
Utmärkning av gränser	23
Säkerhetsrisker	23
Naturolyckor och andra oförutsedda händelser.....	23
Skötselåtgärder i närheten av teleanläggningar/ledningarna.....	24
Tillgänglighet till naturreservatet för personer med funktionshinder	24
Förvaltning och tillsyn	24
Indelning i skötselområden med bevarandemål och åtgärder	24
Övergripande mål	25
Skötselområde 1 Anläggningar för friluftsliv.....	26
Skötselområde 2 Kultur- och fornlämningar	26
Skötselområde 3 Olika naturtyper	27
Skötselområde 4 Friluftsmuseet, Bure och utvecklingsområden	31
Skötselområde 5 Parkeringar och vägar	32
Sammanfattning och prioritering av åtgärder.....	37
Källförteckning	39

Bilagor till reservatsbeslut och skötselplan

1. Inventering av kulturlämningar på Norra Stadsberget, Västernorrlands län 2011, rapport 2011:1
2. Artlista Norra Stadsberget
3. Tillstånd för aktiviteter/åtgärder/verksamheter inom Norra Stadsbergets naturreservat

DEL 2 Norra Stadsberget – från istid till nutid

Fördjupad beskrivning av historik, värden och attraktioner

RESERVATSBESLUT

Inledning

Norra Stadsberget är ett välbesökt område som ligger på kommunal mark och som har höga natur-, kultur- och rekreationsvärden. Det är ett tätortsnära grönområde som erbjuder skogspromenader, motionsspår, friluftsmuseum med olika verksamheter och aktiviteter, serveringar och vandrarhem. Den breda inriktningen på verksamheterna på berget har gjort att inga grupper eller åldrar stängs ute. Området är omtyckt för att det är ett lättillgängligt och sammanhängande skogsområde med spännande och varierande flora. Det finns en variationsrikedom av olika värden som skogskänsla, öppna landskap, utsiktspunkter, aktiviteter och service. Den naturpedagogiska verksamhet som förekommer inom områdets skogsmiljöer ger en möjlighet till känsla av orördhet samt upplevelse av naturens artrikedom.

Norra Stadsberget är idag nästan helt omgivet av bebyggelse och utgör därför en ”grön lunga” i staden. Friluftsmuseet fungerar som nav i området och härifrån slingrar ett nät av stigar ut genom skogen och vidare till angränsande grön- och bostadsområden. De angränsande områdena är också viktiga för naturreservatets funktion då de binder samman Norra Stadsberget och kringliggande grönområden. Dessa områden är av stor betydelse för den biologiska mångfalden och utgör dessutom naturliga entréer för reservatets besökare.

Närheten till staden gör att området behöver skyddas i två avseenden. Dels för att behålla tillgängligheten till naturen och den tätortsnära rekreationen, dels att förhindra att områdets olika värden utifrån kultur, natur och rekreation minskar på grund av exploatering.

Kommunens beslut

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808) beslutar kommunfullmäktige att förklara Norra Stadsberget, del av fastigheten Norrmalm 1:1, Gustav Adolf församling, Sundsvalls kommun som naturreservat. Reservatet omfattar ett 140 ha stort område. Reservatets gränser framgår av beslutskartan på sidan 5 och genom de gränser som slutligen märks ut i fält. Reservatets namn ska vara Norra Stadsbergets naturreservat.

För att trygga ändamålet med naturreservatet förordnar kommunfullmäktige med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 3 och 22 §§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att de föreskrifter samt skötsel- och förvaltningsbestämmelser som framgår av detta beslut ska gälla för naturreservatet.

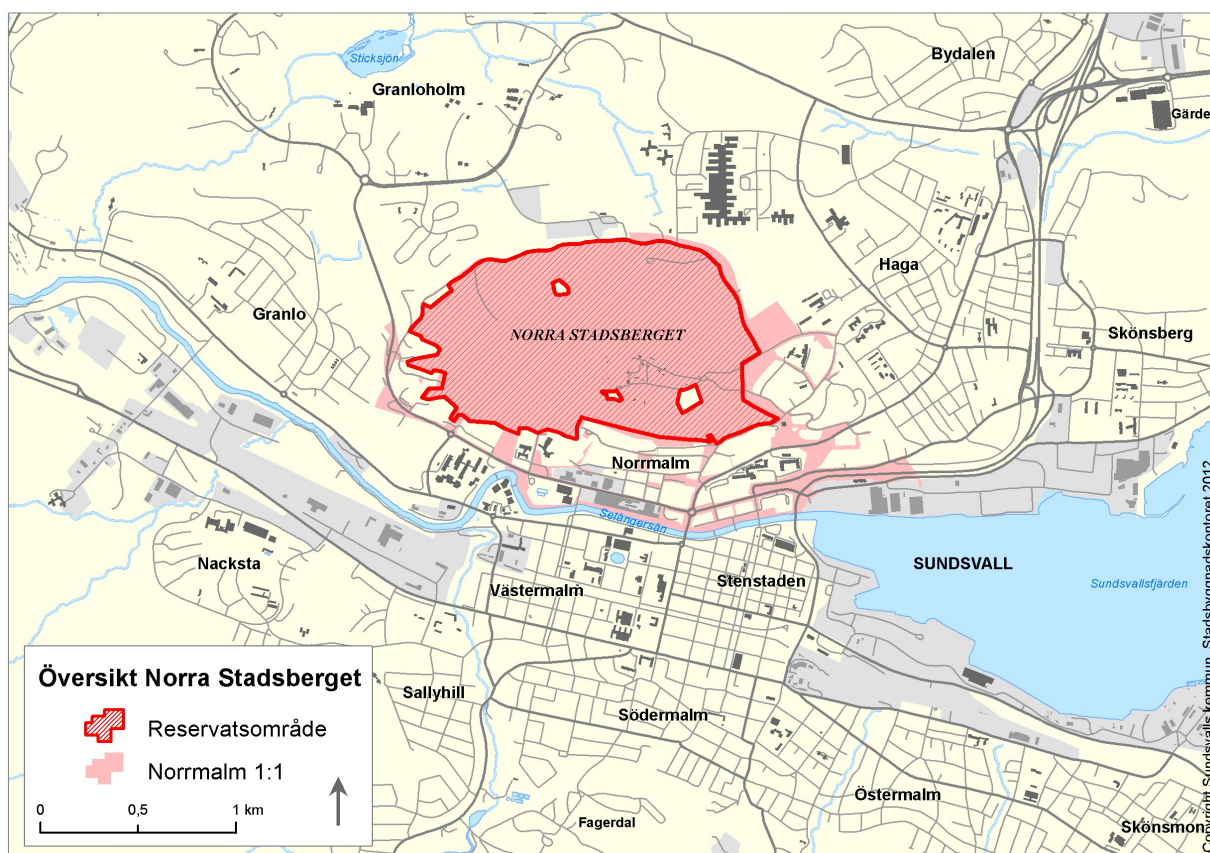
Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken gäller från det datum som anges i länets författningssamling även om de överklagas.

I enlighet med 2 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ansvarar Sundsvalls kommun för förvaltning av reservatet.

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. beslutar kommunfullmäktige att fastställa bifogad skötselplan.

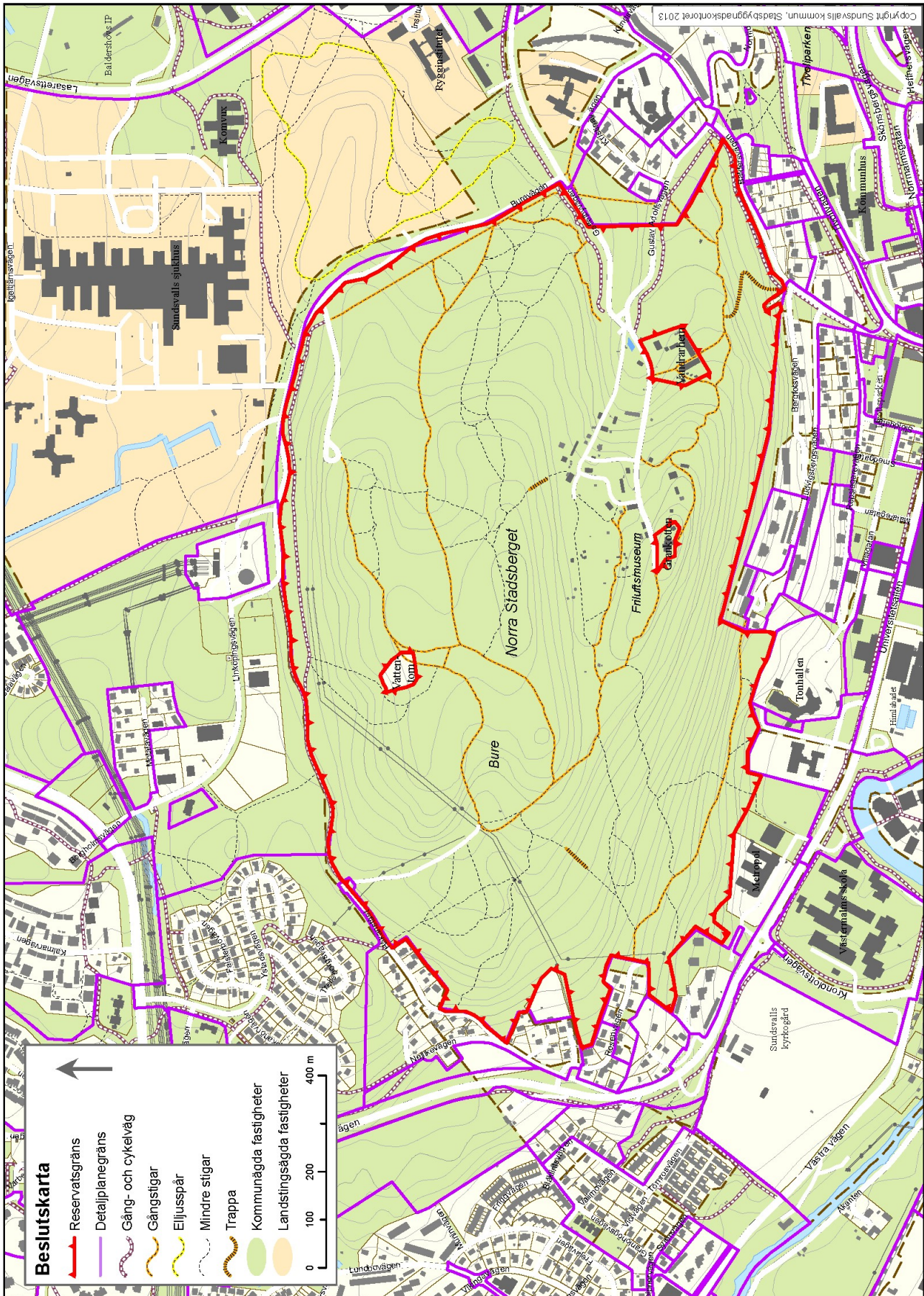
Uppgifter om naturreservatet

Namn	Norra Stadsbergets naturreservat	
Kommun	Sundsvalls kommun	
Län	Västernorrland	
Läge	Ca 500 m norr om stadens centrum	
Fastighet	Del av Norrmalm 1:1	
Socken	Gustav Adolfs församling	
Kartblad	Ekonomisk karta, Sundsvall 17H:45 Topografisk karta, Sundsvall 17H:SO	
Markägare	Sundsvalls kommun	
Förvaltare	Sundsvalls kommun	
Objektnummer	2042686	
Area	ca 140 ha	
Naturtyper	Friluftsmuseet	13,3 ha
	Bure	1,3 ha
	Sydväxtberg	22,2 ha
	Hällmarkstallskog	27,8 ha
	Tallskog	28,0 ha
	Granskog	15,9 ha
	Barrblandskog	21,3 ha
	Lövskog	7,5 ha
	Ängsmark	2,7 ha



Karta 1. Områdets läge. Området ligger strax norr om Sundsvalls stadskärna.

Beslutskarta Norra Stadsbergets naturreservat



Karta 2. Beslutskarta Norra Stadsbergets naturreservat

Naturresevatets gränser

Naturresevatet är en del av fastigheten Norrmalm 1:1. Gränsen följer naturliga avgränsningar som vägar och gång- och cykelvägar samt detaljplanegränser.

Inom naturresevatets gränser finns tre fastigheter som är undantagna från resevatsbestämmelserna, Norrmalm 1:25, 1:26 och 2:26, vilket framgår av karta 2 på sidan 5.

Naturresevatets syften

Det övergripande syftet med naturresevatet är att säkerställa att alla intressen i området kan samexistera och samverka, samtidigt som områdets värden bevaras.

Naturresevatets specifika syften är att skydda, utveckla och bevara:

- ett lättillgängligt friluftsliv i tätortsnära natur där besökare ska kunna tillgodogöra sig upplevelsevärden relaterade till naturlig skog och kulturmiljöer,
- en landskapstyp med viktiga naturgeografiska värden som bär spår från den senaste istiden och efterföljande landhöjningen ur havet,
- en bra miljö för djur- och växtlivet i de naturtyper som finns i området för att gynna biologisk mångfald, bland annat genom att äldre tallar och lövträd prioriteras,
- friluftsmuseet som funktion och de kulturhistoriska värden som finns knutna till friluftsmuseets byggnader, liksom övriga kulturhistoriska lämningar inom hela naturresevatets område.

Besöksnäringen har förutsättningar och möjlighet att utvecklas inom ramarna för syftena ovan.

Skälen för beslutet

Beskrivning av prioriterade bevarandevärden

Friluftsliv och rekreation

Norra Stadsberget är ett populärt utflyktsmål bland stadens invånare. Ett nät av gångstigar slingrar sig över berget och på flera ställen erbjuds en fin utsikt över stad och omgivande landskap. Satsningar på friluftslivet har gjorts framförallt de senaste åren då gångstigar har förbättrats. Sundsvalls kommun fick år 2005 lokala naturvårdspengar (s.k. LONA-bidrag) för att göra förbättringsåtgärder för friluftslivet.

Stigarna, som följer bergets naturliga former, ger besökaren en varierande vandring genom olika typer av skog och mark. Berget används också av skolor för sin naturpedagogiska verksamhet där bland annat Friluftsmuseet och sydväxtberget med sitt intressanta växt- och djurliv besöks. Många plockar bär och svamp i området. Norra Stadsberget är även ett viktigt område för orienteringsaktiviteter.

Naturgeografiska värden

I de strandvallar som finns på de nordvästra och nordöstra sidorna på berget kan man studera spår efter landhöjningen från den senaste istiden. Även den branta sluttningen i söder är speciell i sitt slag. Den bildades vid en förkastningsrörelse för mellan 600 till 1 800 miljoner år sedan och har sedan formats genom glacial erosion och efterföljande landhöjning. Erosionsprocesser som frostsprängning pågår där än idag.

Naturvärden

Sydväxtberget är den mest karaktäristiska och skyddsvärda naturtypen inom området. För många arter är den varmare miljön i den branta sydsluttningen mycket gynnsam. Här växer ädellövträd som ek, alm, ask, lind och lönn. På en torräng finns en unik sammansättning av slätterängsväxter, bland annat växer den rödlistade backrutan här. Det finns flera andra skogstyper runt om på berget. Tall är det dominerande trädslaget i området. Den hållmark som finns på berget har många gamla tallar och tecken på brandpåverkan (så kallat brandljud). Även grandominerade skogar av naturskogskaraktär finns i rasbranter och sänkor.

Friluftsmuseet och kulturhistoriska värden

Friluftsmuseets byggnader är i de flesta fall flyttade till platsen för sin representativitets skull från Sundsvalls stad och olika platser i Medelpad. Kyrkladan från Haverö, som är en av Sveriges äldsta träbyggnader, har med hjälp av dendrokronologi (datering med hjälp av årsringar i träet) daterats till byggnadsåret 1311. Den har bevarats pietetsfullt genom århundradena för att den enligt traditionen anses vara den första gudstjänstlokalen i Haverö. Den flyttades till Fornhemmet på grund av sin unika egenskap. Friluftsmuseet "Fornhemmet" skapades av *Medelpads fornminnesförening* 1906 – med Artur Hazelius' Skansen som förebild. I bilaga 1, *Inventering av kulturlämningar på Norra Stadsberget*, finns en lista över alla byggnader inom Friluftsmuseet.

Förutom höga naturvärden har området kulturhistoriskt sett intressanta värden. Sedan tidigare finns i Riksantikvarieämbetets register 22 kända lämningar inom naturreservatets område, varav sju är klassade som fasta fornlämningar. Vid en inventering 2011 påträffades ytterligare 25 lämningar varav 12 bedöms vara fasta fornlämningar. En av dessa är ett grav- och boplatsoområde med rösegravar och stensättningar från brons- eller äldre järnålder. Övriga lämningar är från historisk tid. Utförlig förteckning av kända lämningar finns i bilaga 1, *Inventering av kulturlämningar på Norra Stadsberget*.

Området har ett stort besöksvärde för Sundsvallsbor och turister med sina många arrangemang och aktiviteter. Näringslivet på berget präglas av besöksnäringen, som vandrarhemmet, restaurang Grankotten, hantverk och caféer.

Bakgrund till beslutet

Ett av målen i den gällande översiktsplanen för Sundsvalls kommun (ÖP 2005) är att stärka stadens attraktivitet och identitet genom att främja god folkhälsa och hög livskvalitet. Detta innebär bland annat att närheten till naturen ska tas till vara samt att utveckla och stärka kultur- och friluftsutbudet i hela kommunen. Kommunen ska arbeta med att säkerställa värdefulla natur- och friluftsområden som naturreservat enligt miljöbalken.

Översiktsplanen föreslår att Norra Stadsberget blir ett kommunalt naturreservat. Området är värdefullt och skyddsvärt utifrån allmänna intressen som friluftsliv, rekreation, naturvård och kulturhistoria. Ambitionen med att bilda naturreservatet och ta fram en gemensam skötselplan är bland annat att dessa tre huvudintressen ska kunna samverka och utvecklas. Hänsyn ska tas till att de olika delområdena på Norra Stadsberget har specifika behov.

I mars 2009 beslutade kommunstyrelsen att ge stadsbyggnadskontoret och miljökontoret i uppdrag att utarbeta ett förslag till kommunalt naturreservat på Norra Stadsberget. I uppdraget ingick även

- att konsekvenserna för förslaget ska redovisas för kommunstyrelsen
- att Agenda Kulturarv ska beaktas i arbetet
- att särskilt beakta eventuella konsekvenser för näringslivet samt för framtida insatser för utveckling av området, t.ex. som besöksmål, samt
- att uppdraget ska föras i dialog/samråd med näringsliv och ideella organisationer i området samt med kultur- och fritidsförvaltningen.

I beslutet anges att syftet med att skapa ett naturreservat är att säkerställa att alla intressen i området kan samexistera och samverka, samtidigt som områdets värden säkerställs.

Förslaget till reservatsbeslut stämmer väl överens med flera viktiga politiska dokument:

- Sundsvalls Agenda 21 från 1997: *Sundsvalls rika natur ska skyddas. Mångfalden bland landskapets växter och djur ska bevaras. Vår stad och våra bostadsområden ska präglas av grönska, parker och planteringar.*
- Grön plan för Sundsvalls tätortsområde från 2003: *Norra Berget tillhör de områden i centrala Sundsvall som har de största natur och rekreationsvärdena. Området är dessutom högintressant ur kulturmiljösynpunkt. Lägg till områdets centrala läge och lättillgänglighet och det kan lätt förstås att här har vi ett område med mycket högt skyddsvärde. Norra Berget bör lyftas fram och ges någon form av skydd. Detta kan lämpligen göras i samband med fysisk planering.*
- Sundsvalls stadsvision från 2007 med ett av sina mål: *Bred ett nät av grönska över staden.*
- Agenda kulturarv från 2008: *Kommunens arbete med att bevara och utveckla kulturarvet ska präglas av långsiktighet och hög kvalitet.*
- Sundsvalls mål- och resursplan 2009, uppdrag 20 (beslut Kommunfullmäktige 101025): *Utveckla Norra berget (Rapport 2009-10-22, Kultur & Fritid).*
- Sundsvalls mål- och resursplan 2012 med plan för 2013, 2014 *Övergripande processmål Fritid och kultur: Sundsvalls kommun blev 2010 utsedd till årets friluftskommun, 2011 kom kommunen på en tredje plats. Det här är resultatet av ett långsiktigt och målinriktat arbete. En utnämning som stärker vårt varumärke och manar till fortsatta satsningar för att befästa den positionen.*
- Sundsvalls mål- och resursplan 2012 med plan för 2013, 2014

Uppdrag 3 (Fritid- och kulturprocessen) *Norra Berget, Svartviks Industriminne och Gudmundstjärn är prioriterade kulturmiljöer i kommunen. För Norra Bergets del finns en pågående utredning med många goda förslag, till exempel naturreservat och ett Naturum som kan förverkligas steg för steg, allt i syfte att en gång för alla infria ambitionerna att skapa en stadspark i området.*

- Sundsvalls mål- och resursplan 2012 med plan för 2013, 2014
Uppdrag 17 Sammanhängande grönområden/biologisk mångfald (Samhällsbyggnadsprocessen). *Sammanhängande grönområden har en viktig funktion för skyddandet av biotoper och skapandet av biologisk mångfald. Exploateringar som skär igenom sådana naturområden ska underställas särskilt hård prövning. Kommunen ska även planera för att återskapa biotoper och grönområden.*
- Sundsvalls mål- och resursplan 2013-2014 med plan för 2015-2016
Sveriges bästa friluftskommun (Fritid och kulturprocessen): *2010 blev Sundsvall Sveriges bästa friluftskommun. Dit ska vi nå igen genom ett målmedvetet arbete och samverkan med föreningslivet. Stora möjligheter till friluftsliv skapar både bättre välmående för medborgarna, men gör också Sundsvall till en attraktivare stad.*

Det finns även flera nationella miljömål och folkhälsomål som stämmer väl överens med förslaget. De huvudsakliga miljömålen som berörs är God bebyggd miljö, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Samtliga mål har som delmål att gynna biologisk mångfald. Sedan december 2012 finns det även tio nationella mål för friluftslivet, vilka alla stämmer väl överens med förslaget.

Naturvårdsobjekt

Länsstyrelsen har registrerat Norra Stadsberget som regionalt naturvårdsobjekt (nummer 81064). Naturvårdsobjektet ingår i naturreservatet.

Reservatsföreskrifter

Med stöd av 7 kapitlet 5, 6 och 30 §§ miljöbalken föreskriver Sundsvalls kommun följande.

Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

1 § Det är inte tillåtet att utan ansvarig förvaltares¹ tillstånd vidta följande åtgärder inom reservatet:

- A1. uppföra byggnad eller annan anläggning.
- A2. anlägga väg eller stig.
- A3. anlägga luft- eller markledning, stängsel eller hägnad.
- A4. anordna upplag eller göra utfyllnader inom mark och vattenområden.
- A5. borra, gräva eller schakta, utfylla, tippa, dika eller dämna.
- A6. kalka, gödsla eller använda kemiska bekämpningsmedel i mark eller

¹ Sundsvalls kommun är huvudman och ansvarig för reservatet samt utser förvaltare för de olika delarna i reservatet. Detta beskrivs närmare i Skötselplanen, under avsnittet *Förvaltning och tillsyn* på sidan 24.

vatten.

A7. avverka, röja eller på annat sätt göra åverkan på levande eller döda träd och buskar eller annan växtlighet.

A8. inplantera för området främmande växt- eller djurarter.

Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet att tåla visst intrång

2 § Markägare och innehavare av särskild rätt är skyldiga att tåla följande åtgärder för att tillgodose ändamålet med reservatet:

B1. upphuggning och utmärkning av reservatet.

B2. uppsättning av informationstavlor.

B3. anläggning och underhåll av leder.

B4. uppförande och underhåll av rastplatser.

B5. årlig slåtter av ängsmark i sydväxtberget.

B6. skötsel av skogsmarken genom gallring, röjning, slåtter, betesdrift, avspärning eller andra naturvårdsåtgärder.

B7. undersökning av djur- och växtarter samt av mark och vattenförhållanden.

B8. att forn- och kulturlämningar hålls fria från vegetation.

Föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet

3 § Det är inte tillåtet att utan ansvarig förvaltares² tillstånd vidta följande åtgärder inom reservatet:

C1. framföra motordrivna fordon, annat än på Gustav Adolfsvägen samt angränsande parkeringar.

C2. fälla, bryta kvistar, ta näver eller på annat sätt skada eller döda stående träd och buskar.

C3. insamla mossor, svampar (utöver matsvamp för hemmabruk), lavar, hasselnötter och död ved

C4. genom grävning eller på annat sätt skada mark och block.

C5. uppsätta tavla, plakat, affisch, skylt, snitsling av bana, fågelholk, matnings- eller andra anordningar samt göra inskrift.

C6. göra upp eld annat än på särskilt angivna platser.

C7. vidta åtgärder eller aktiviteter som kan verka störande på djur- och växtlivet eller ge markskador.

C8. utföra vetenskapliga undersökningar som innebär åverkan inom reservatet.

C9. anordna organiserade arrangemang, evenemang eller tävlingar inom Friluftsmuseets område (skötselområde 4).

C 10. anordna organiserade arrangemang, evenemang eller tävlingar med fler än 100 personer i området runt Friluftsmuseet (skötselområde 3).

C11. rasta hundar som inte är kopplade (gäller året runt).

4 § Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för förvaltaren att utföra de åtgärder som anges ovan under B och som specificeras i skötselplanen.

² Sundsvalls kommun är huvudman och ansvarig för reservatet samt utser förvaltare för de olika delarna i reservatet. Detta beskrivs närmare i Skötselplanen, under avsnittet *Förvaltning och tillsyn* på sidan 24.

Ärendets beredning

Arbetet började våren 2010 med miljökontoret som projektledare. Representanter från miljökontoret, stadsbyggnadskontoret, kultur- och fritidsförvaltningen och Ideella föreningen Norra Berget har varit med i en arbetsgrupp. Det bildades även en referensgrupp med representanter för restaurang Grankotten, Gaffelbyn - Sundsvalls Vandrarhem, förvaltningen för arbetsmarknad, vuxenstöd och integration (FAVI) och Turistbyrån. Diskussion har också förts med Landstingsstaben Fastighet. Förslaget till reservatsbeslut och skötselplan har tagits fram av arbetsgruppen.

I maj 2011 beslutade kommunfullmäktige att utreda möjligheten att etablera en förbindelse mellan Norra Stadsberget och Åkroken i form av en anlagd stig och trappa. Kommunfullmäktige beslutade också att frågan om en bergbana till Norra Stadsberget ska behandlas i ett senare skede när området och verksamheterna kring Universitetsallén och Åkroken hunnit längre i sin utveckling.

Förslaget till reservatsbeslut och skötselplan har varit ute på samråd under perioden 1 juni – 15 september 2012. Inkomna synpunkter har behandlats och diskuterats i arbetsgruppen.

SKÖTSELPLAN

Skötselplanen är ett komplement till beslutet om naturreservat och anger vilka åtgärder som behövs för att naturreservatets syften ska uppnås och bevaras. Skötselplanen består av en beskrivningsdel och en plandel. Beskrivningsdelen beskriver områdets bevarandevärden och historisk och nuvarande mark- och vattenanvändning. Plandelen behandlar de olika skötselområdena och anger skötselåtgärder och mål för respektive område.

Sundsvalls kommun är huvudman och ansvarig för naturreservatet samt utser ansvarig förvaltare för de olika delarna i reservatet. Förvaltarna ansvarar för skötsel, underhåll av friluftsanläggningar och byggnader, mark och vegetation samt för praktisk tillsyn av informationstavlor, markeringar, parkeringar och vägar. Ansvar har delats upp mellan stadsbyggnadskontoret och kultur- och fritidsförvaltningen för olika delar i reservatet. Detta beskrivs närmare i plandelen i avsnittet *Förvaltning och tillsyn* på s. 24. Ansvarig förvaltning ska likställas med ansvarig förvaltare enligt reservatsföreskrifterna på sidan 9.

Miljökontoret är tillsynsmyndighet och ansvarar för tillsynen när det gäller förvaltningarnas efterlevnad av reservatsbestämmelserna och ska även pröva eventuella avsteg från skötselplanen.

Skötselplanen kan fortlöpande revideras i samråd mellan ansvarig förvaltare (stadsbyggnadskontoret och/eller kultur- och fritidsförvaltningen) och tillsynsmyndigheten (miljökontoret) så länge revideringen bidrar till att syftena med reservatet upprätthålls.

Beskrivningsdel

I Del 2 *Norra Stadsberget – från istid till nutid* beskrivs bergets historia, värden och nuvarande verksamheter mer detaljerat.

Topografi och landskapsbild

Norra Stadsbergets högsta delar ligger 165 m över havet. Det är ett småkuperat berg med en brant sydsluttning ner mot staden. Berget bjuder på en fin utsikt över staden och Sundsvallsfjärden och delar av Alnön.

Vattenförhållanden

Norra Stadsberget är i vattenhänseende sparsamt besmyckat. De hydrologiska förhållandena på Norra Stadsberget består av mindre bäckar och fuktiga stråk. De dominerande hållmarkspartierna uppe på berget och granskogarna utmed sluttningarna innehåller främst små vattenhål med hög markfuktighet i sin närmsta omgivning. Berget utgör ett upprinningsområde för några små bäckar som får ett ökat flöde i omgivningarna nedanför reservatet. De är för små som livsmiljö för fisk men viktiga för den biologiska mångfalden både för växter och för djur. Den största bäcken, Iglatjärnsbäcken har sitt upprinningsområde från norra sidan av berget för att slutligen mynna ut i Sticksjön. En annan mindre bäck med upprinningsområde öster om Bureplatsen går genom reservatet till omgivningarna öster om reservatsgränsen. Där leds den sedan genom kulvertar för att rinna ut i Selångersån. Det finns ytterligare ett mindre vattendrag i de östra delarna som har ett kulturellt värde. I området mellan Gaffelbyvägen och Gustav Adolfsvägen finns t ex spår kvar från en hälsokälla. I sydvästbergets västra delar finns ett fuktigt stråk som går ner mot Metropolen.

Mitt på berget i svackan där friluftsmuseet är beläget fanns tidigare ett sankmarksområde. Där har man utfört markavvattningsarbeten och fyllt igen området med fyllnadsmassor. Från området leder en bäck genom ett dike mot en anlagd damm längre ner mot öster. Dammen hyser tidvis tama andfåglar och är troligen för näringsrik för groddjur. Bäckens är en viktig del av reservatsområdet, den skapar atmosfär och är viktig för djurlivet. Förhöjda blyhalter i sedimenten indikerar att bäcksedimenten behöver saneras (detta beskrivs mer i avsnittet om Skytteverksamheten).

Det finns även rester av en igenfylld tjärn inom vandrarmuseets område, som numer är en leklokal för groddjur som mindre vattensalamander.

Historisk markanvändning

Norra Stadsberget har brukats av människor för olika ändamål ända sedan det först stack upp som ett skär ur havet. De tidigaste tecknen av mänsklig aktivitet är gravplatser i stenrösen från bronsåldern (1 800 – 500 f. Kr.). Andra tidiga tecken är äldre tiders samers läger för jakt och fiske.

Skogshistoria

Den produktiva skogens ålder tyder på att någon form av skogsbruk har pågått under lång tid, medan det i branter och andra otillgängliga miljöer är fortfarande mindre påverkat av människan.

Marken och skogen har främst brukats naturkulturellt längre tillbaka i tiden. Närboende till området har bland annat använt skogen för att täcka husbehovet för eldning och samlat ved i området.

Från början var det småskaligt skogsbruk som förekom i form av plockhuggning. Under senare del i det modernare skogsbruket har åtgärder vidtagits med jämna tidsintervall. Från 1900-talets början har mindre avverkningar utförts och skogen har gallrats i omgångar. 2007 utfördes en avverkning i de norra delarna, i syfte att skapa en ljusare och tryggare miljö för friluftslivet, samtidigt friställdes unika tallar som har en ålder på mellan 150 - 350 år. Annan påverkan av skogen är de skogsbränder som förekommit ganska frekvent. Man kan se att många tallar på hällmarken har brandljud.

Bete och slätter

Stora delar av berget har under lång tid varit marker för bete. Lämningar av samiska härdar kan tyda på att renbete har förekommit. Marken har även brukats som betesmarker för boskapsdjur från omkringliggande bondgårdar fram till en bit in på 1900-talet.

Nedanför rasbranten på sydvästberget har människor brukat marken för slätter. Detta område finns utmärkt på kartor från 1600-talet. Den äng som finns på sydvästberget idag har en typisk torrängsflora, som visar på att det är en kulturpåverkad ängsmark.

Grustäkt (Buretippet)

Den så kallade Buretippet är ursprungligen en gammal kommunal grustäkt som var i bruk till efter andra världskriget. Området användes därefter som plats för mellanlagring av gatsten, cementrör och busskurer från kommunal verksamhet.

På senare år har de ursprungliga marknivåerna återställts med jord och fyllnadsmaterial. Konstverket och landskapsgestaltningen Bure skapades år 2004.

Skytteverksamhet

Från början av 1900-talet fram till 1983 fanns en aktiv skytteverksamhet på Norra Stadsberget. Skyttevallarna låg bland annat i nära anslutning till dagens lekpark i friluftsmuseet. De stora stensatta murarna väster om Grankotten är gamla kulfång, upprättade någon gång strax efter 1919.

Förorenad mark på grund av skytteverksamheten

År 2001 genomfördes miljötekniska markundersökningar i området. Resultaten visade att delar av området hade förhöjda blyhalter och behövde saneras. Hösten 2001 genomfördes saneringsåtgärder i området, skjutvallar grävdes bort och förorenade massor skickades till en mottagningsanläggning.

I och med reservatsbildningen föreligger behov av att se över genomförda saneringsåtgärder utifrån den planerade markanvändningen och utifrån Naturvårdsverkets nya riktvärden för bly i mark. Eventuellt kan det bli aktuellt med kompletterande provtagning och saneringsåtgärder för att säkerställa att barn kan leka i området.

Skjutbaneområdet avvattnas genom ett mindre vattendrag som rinner österut genom friluftsmuseet. Sommaren 2001 togs prover på sedimenten och kraftigt förhöjda blyhalter kunde påvisas. Det är troligt att blyhalterna härstammar från den tidigare skjutbaneverksamheten. Olika åtgärdsförslag togs fram men är inte genomförda. Det behövs en riskbedömning och eventuellt förnyad provtagning för att fastställa åtgärdsbehovet. I arbetet med att ta fram förslag till saneringsåtgärder är det viktigt att beakta möjligheten att samordna saneringsarbetet med andra positiva förändringar av bäcken. För att gynna groddjur och fågelliv kan vattenspeglar och dammar skapas (men behålla bäckens naturliga karaktär i övrigt.)

Områdets bevarandevärden

Friluftsliv och rekreation

Norra Stadsberget har med sitt tätortsnära läge ett stort värde för friluftsliv och rekreation. Ett av reservatets syften är att tillgodose allmänhetens behov av rekreation och friluftsliv. Den friluftsverksamhet som bedrivs i området bedöms kunna fortsätta i samma omfattning som tidigare. Vid störningar mellan olika former av fritidsverksamhet eller risk för skador på natur och kulturvärden kan det behövas kanalisering.

Flera stigar löper genom området och erbjuder besökaren fina naturupplevelser. Det finns flera anlagda gångstigar med fast underlag som följer marklinjen väl med en bredd på 1-1,2 meter och en längd av ca 4 km. Dessutom finns ett stort antal skogsstigar och gångvägar. I anslutning till området finns Ryggkurvan, som är en belyst motionsanläggning med skidspår under vinterhalvåret.

Det finns även de som kommer för att sitta på bänkarna i området och kontempera eller bara sitta i solen och njuta av miljö eller se på utsikten vid

bergskrönet. Många kommer för att umgås, utnyttja grillplatserna och låta sina barn leka i lekparkerna.

Naturgeografiska värden

Berggrunden består huvudsakligen av sedimentgnejser. I söder finns en brant bergssida som uppkommit av en förkastningsrörelse. På bergets östra och nordöstra delar finns strandvallar, svallgrusförekomster och klapperstensfält.

Biologiska värden

Norra Stadsberget är ett skogsområde med varierande naturtyper. Höga naturvärden finns på flera platser på berget i de olika naturtyperna, främst i sydväxtberget som är löv- och florarikt. Bergets biologiska värde och gynnsamma klimat förstärks av det närbelägna havet. Sydväxtberget består av fem olika zoner; platå, hammare, bergfot, rasmård och lundvegetation. Vegetationen ser olika ut i de olika zonerna. Detta beskrivs närmare i Del 2, *Norra Stadsberget – från istid till nutid*, där det även finns en bild som åskådliggör detta.

En del av lövträden i sydväxtberget är ädellövträd, bland annat hittar vi ask på ett flertal ställen. I den nedre lundartade skogen finns många örter i fältskiktet, bland annat bergviol som lokalt kallas för sundsvallsviol. I sydväxtberget finns en artrik torräng där man hittar typiska slätterängsarter. Bland annat finns här en rödlistad art, backruta. Nedanför torrängen finns en friskare ängsmård med en annan typ av växtlighet.

Höga naturvärden återfinns även i delar av hållmarkstallskogen. Många tallar är av hög ålder och en stor andel visar tecken på tidigare bränder. Det finns en del stående död ved medan andelen liggande död ved (lågor) är mindre. Tallticka växer på ett flertal ställen i hållmarkstallskogen. Flera arter av orkidéer växer i näringsrikare skogsområden på partier högre upp på berget.

På slutningen ovanför friluftsmuseet växer den mest värdefulla granskogen. Den är örtrik med frisk till fuktig mark av naturskogskaraktär och orkidéen grönkulla växer här. Det finns en relativt hög andel stående och liggande död ved med rödlistade (hotade) vedsvampar.

Trots Norra Stadsbergets avskärmning från större sammanhängande skogsområden finns ett relativt rikt djurliv här. Bland annat har spår från lodjur upptäckts och flera fågelarter av hackspettar och rovfåglar. I ett område ovanför friluftsmuseet finns ett bestånd av huggorm. Bland groddjur finns bland annat mindre vattensalamander i tjärnen intill vandrarhemmet. Kopparödla förekommer också på berget.

För utförligare artförteckning se bilaga 2.

Kulturhistoriska värden

En mer utförlig beskrivning av de kulturhistoriska värdena finns i Del 2, *Norra Stadsberget – från istid till nutid*

På Norra Stadsberget finns forn- och kulturlämningar som berättar om den verksamhet som historiskt bedrivits på berget. Spåren efter människan är en viktig och värdefull källa till kunskap om vår historia.

Utförlig förteckning av kända lämningar finns i bilaga 1, *Inventering av kulturlämningar på Norra Stadsberget*.

Friluftsmuseets kulturvärden består i första hand av de insamlade byggnaderna och Fornminnesföreningens föremålssamling och arkiv. Dessa återspeglar byggnadstraditioner och människoöden i Medelpad från medeltiden och fram till 1800-talet.

Det finns även byggnader som är byggda på plats, och olika spår och lämningar, som har att göra med de aktiviteter som bedrivs – eller har bedrivits – av Turistföreningen, Sundsvalls skytteförening och Medelpads Fornminnesförening (liksom den kortlivade Stadsparksföreningen). Dessa har även ett kulturhistoriskt värde och är en del av Sundsvalls historia.

På Norra Stadsberget finns även den landskapliga gestaltningen Bure, som är Sundsvalls största konstverk.

Nuvarande markanvändning

Friluftsmuseet

Från och med år 2011 ansvarar Kultur- och fritidsnämnden för verksamhet, övergripande samordning och utveckling av Norra berget (dvs friluftsmuseiområdet).

För den Kulturhistoriska verksamheten har Sundsvalls museum personal placerad på Norra berget med verksamheter inom områdena kulturhistoria, etnologi, arkeologi, hantverk och etnobiologi. En pedagog ansvarar för djurverksamheten och integrationsverksamhet. Personal finns även för områdets markskötsel (gräsklippning, röjning, städning, snöröjning, sandning, gärdesgårdsunderhåll, vedhantering, etc.). Personalen står för service - inför och efter - arrangemang och uthyrningsverksamheten liksom för trädgårds- och odlingsverksamhet. Denna verksamhet sker i samverkansform med förvaltningen för arbetsmarknad, vuxenutbildning och integration (FAVI). En byggnadsantikvarie ansvarar för att byggnadernas kulturhistoriska underhåll och utveckling tillsammans med service- och teknikförvaltningen (SoT).

I den kulturhistoriska verksamheten samarbetar Sundsvalls museum med en rad kulturhistoriska föreningar, företag, skolor och enskilda personer. Året om erbjuds programverksamhet, historievandringar, visningar, föreläsningar, etc. för allmänheten. För skolorna (förskole- till gymnasienivå) anordnas olika skolprogram. Under sommartid hålls friluftsmuseet verksamhetsöppet dagligen. Vissa byggnader och miljöer är då bemannade med sommarguider och djur i form av fjällkor, getter, får, grisar, höns och ankor finns på området. Lägerverksamhet för barn anordnas.

Landskapsgestaltningen Bure kan användas för publika arrangemang och andra typer av tillställningar.

Besöksnäringen

Ideella föreningen Norra Berget består av ett 50-tal föreningar och företag som är verksamma på berget, eller som är intresserade av att stötta verksamheten.

Föreningen har fått sitt uppdrag genom ett avtal med Sundsvalls kommun; Kultur- och fritidsförvaltningen. Föreningens uppdrag är att skapa evenemang, bistå interna eller externa aktörer vid arrangemang, driva café, hyra ut lokaler för konferenser och marknadsföra samtliga aktiviteter på Norra Berget. De största arrangemangen under året är valborgsmässofirande, det traditionella midsommarfirandet samt den välbesökta och genuina julmarknaden. Under sommaren ordnar föreningen tillsammans med bergets övriga organisationer eller externa aktörer, teaterföreställningar, musiklek, cirkusskola och mycket mer.

Naturpedagogisk verksamhet

Norra Stadsberget används av många skolor i sin undervisning. Inte bara för undervisning inom naturkunskap. I de västra delarna av sydväxtberget finns en stig som Sundsvalls gymnasium använder sig av för att med hjälp av naturen berätta sagor för mindre grundskoleelever.

Berget har även använts i undervisningssyfte vid träffar med personer med utländsk bakgrund i de lokala naturvårdsprojekten *Naturutbildning för kommunikatörer* och *Naturlig integration*.

Tillgänglighet - gång- och cykelstråk samt vägar

Gång- och körvägar inom friluftsmuseet är av växlande bredd och standard, från enklare stigar utan framkomlighet för handikappade och barnvagnar till fyra meter breda körbara grusvägar. Det går att nå Norra Stadsberget på flera olika sätt och från olika delar av Sundsvall.

Gå eller cykla

Från Norrmalm går det en separat gång- och cykelbana längs Baldersvägen och sedan vidare längs med Gustav Adolfsvägen. Det går även att ta sig till fots upp på berget via trapporna vid Bergfotsvägen/Baldersvägen eller via Krönvägen från Baldersvägen/Norrlidsgatan och vidare upp till utsiktstornet.

Från Haga går det också att ta sig både till fots och med cykel. Det finns en separat gång- och cykelbana längs Baldersvägen och sedan vidare längs med Gaffelbyvägen.

Från Granlo når man som gående enklast området genom den gång- och cykelväg som börjar vid Rosenvägens slut, vid Håkanstå, och går hela vägen bort till Ludvigbergsvägen på Norrmalm. Från gång- och cykelvägen kan man sedan välja att följa olika stigar med olika svårighetsgrad för att ta sig högre upp på berget, till Bure eller till friluftsmuseet. Det går även att nå gång- och cykelvägen genom sidostigar från bland annat Metropol och Tonhallen/Folkets park. Med cykel är det enklast att cykla runt och komma upp på berget från Haga. Med mountainbike går det också att cykla via vägen upp mot Bure och sedan gångvägen till höger alldeles efter kraftledningen till utsiktstornet.

Det går även att ta sig till berget gående från Granlo via Lundbovägen, genom Granlo-skogen och under Granloholmsvägen. Där fortsätter man sedan längs Nejlikevägen och vidare till Bure.

Från Granloholm finns flera möjligheter att ta sig till området. Från Granloholms skola går det en gång- och cykelväg ner till Burevägen och vidare runt de norra

delarna av området, både ned till Gaffelbyvägen i öst och till Håkanstå i väster. Från denna gång- och cykelväg leder flera stigar in till området. Det går även en väg upp till Bure.

Från Granloholms centrum går även gång- och cykelvägar dels längs med Granloholmsvägen ned till Håkanstå eller genom bostadsområdet söder om Granloholmsvägen och vidare till Håkanstået.

Med kollektivtrafik

Det går att åka buss från busstationen vid Navet och direkt till Norra Berget. Två turer dagligen varje vardag är med buss, övriga turer är taxi som behöver förbeställas.

Med bil

Idag når man Friluftsmuseet på Norra Stadsberget med bil via Gustav Adolfsvägen eller Gaffelbyvägen, båda belagda med asfalt. Vid infarten till friluftsmuseet finns en parkering i grus för cirka 200 bilar. I änden av Gustav Adolfsvägen finns parkering i asfalt för cirka 60 bilar. Denna parkering fungerar också som vändplats för bussar, om än med svårigheter vid full parkering.

Bure

Bure kan man nå via de olika gångvägarna, men även bilvägen från Håkanstå via en anlagd grusväg med en sträckning på cirka 400 meter. I början av grusvägen finns en ängsliknande och öppen yta för möjlig parkering och upplagsyta. Tillfartsvägen ovan parkeringen är avstängd med en bom. Vid evenemang kan nyckel till bommen lånas. Tillfartsvägen och ytan används gemensamt av besökare till Bure, nyttjanderättshavare till anläggningarna på berget och för övrig skötsel av området.

Ledningsrätt, servitut och markupplåtelser

Inom området på fastigheten Norrmalm 1:1 upplåter kommunen mark för flera olika ändamål, både under och ovan jord. Befintliga ledningsrätter och upprättade servitut och markupplåtelser anses inte nämnvärt kunna påverka reservatets syften, utan de skyldigheter och rättigheter som också medföljer ändamålen med upplåtelseerna gäller. Däremot bör lednings-, servituts- och nyttjanderättshavare vid alla eventuella åtgärder som vidtas beakta reservatets syften och samråda med reservatets förvaltare.

Fastigheter undantagna reservatet

Inom naturreservatets område finns tre fastigheter (Norrmalm 1:25, 1:26 och 2:26) där det finns skrivna avtal mellan kommunen som markägare och en pågående verksamhet, så kallade markupplåtelser. Reservatsbestämmelserna omfattar inte dessa fastigheter. Utveckling av verksamheterna (Sundsvall Vatten AB, Gaffelbyn - Sundsvalls Vandrarhem och restaurang Grankotten) kan ske under förutsättning att de inte motverkar naturreservatets syften.

På fastigheten Norrmalm 1:25 finns en högreservoar för kommunens vattenförsörjning. Det finns ett litet servicehus på fastigheten.

Anläggningar och anordningar

I karta 6 på sidan 36 finns master, grusficka och flygstråk utritat.

Master

Två kommunikationsmaster finns uppförda på berget med tillhörande anordningar och säkerhetszoner. Masterna finns belägna centralt mitt på berget och strax sydväst om och i närhet till vandrarhemmet. Båda är avsedda att nyttjas för radiokommunikation.

Luftledningar

Flera kraftledningar med luftledningar korsar området i nordväst varav en större huvudledning matas från småhusbebyggelsen i Håkanstå via utkanten av Bure mot Lasarettet.

Bergrum och jordkällare

Inom eller i nära anslutning till reservatet finns det tre befintliga bergrum och en bergtunnel där det idag bedrivs olika slag av verksamhet. Det finns även ett rum som inte nyttjas idag men som man tror kan ha nyttjats som jordkällare.

Insprängt i berget och med angöring från Universitetsallén finns ett bergrum med underjordiska ledningar.

Från Baldersvägen når man via ett påslag (fastigheten Norrmalm 1:30) ett bergrum. Ett vaktbolag både äger och bedriver verksamhet här i idag.

Sundsvalls kommun nyttjar själv ett tredje bergrum som sandsilo för kommunens vägunderhåll. Bergrummet nås från Burevägen och finns beläget inom nordöstra delen av området med angöring från två håll för möjlig utlastning av sand och för påfyllnad. Påfyllnad sker från en öppning på toppen av berget, dit man tar sig via en anlagd väg från Burevägen.

En bergtunnel (Regnbågen) sträcker sig i en två kilometer lång båge under bergsslutningen och leder fram avlopps- och dagvatten till Tivoliverket, samtidigt som det fungerar som ett utjämningsmagasin.

Inom området för friluftsmuseet i den nordvästra änden av parkeringen som finns i anslutning till utsiktstornet, ligger vad som tidigare kan ha nyttjats som jordkällare.

Flygstråk

Ett flygstråk för ambulanshelikopter finns och berör områdets nordöstliga delar. Inom detta stråk får trädhöjden inte överstiga 6 meter på grund av att flygsäkerheten måste garanteras.

Beskrivning av omgivningarna

Berget är omgivet av tät bebyggelse med bostäder, industrier, företagskomplex och ett stort sjukhusområde. I anslutning till några delar av reservatet finns områden som är planlagda som naturmark. De är betydelsefulla för reservatet ur två aspekter: den biologiska mångfalden och friluftslivet och refereras därför till som hänsynsområden. De fungerar som korridorer till större sammanhängande skogsområden, vilket gynnar djurlivet och spridning av växter. De gör det samtidigt möjligt för besökare att ansluta sig via naturupplevelse till reservatet. I kommunens översiktsplan från 2005 finns dessa områden utmärkta som särskilt viktiga kärnområden för bostadsnära rekreation.

Inom 500 m avstånd från reservatets gräns finns ett bäckkravinområde utpekad som naturvårdsobjekt av länsstyrelsen. Området kopplas samman med naturreservatet via ett av hänsynsområdena i de västra delarna av berget.

I Del 2, *Norra Stadsberget – från istid till nutid*, beskrivs bergets och hänsynsområdenas olika naturtyper och värden närmare.

Ryggkurvan

I anslutning till reservatet finns på en del av Landstingets fastighet (Sjukhuset 1) ett välbesökt motionsspår med höga rekreations-, natur- och kulturvärden. I ett beslut i Landstingsstyrelsen i september 2011 ställde de sig positiva till förslaget att bilda ett naturreservat på fastigheten Norrmalm 1:1.

Exempel på utvecklingsförslag

Följande utvecklingsförslag är inte bindande i och med bildandet av naturreservatet, utan ska ses som förslag och en långsiktig ambition för att utveckla området. Ytterligare utvecklingsförslag kan tillkomma.

Ängsmark i sydvästberget

I anslutning till reservatets entré vid Ludvigsbergsvägen finns gamla betesmarker som på senare år vuxit igen. Här kan man på sikt återskapa ängsmarker av vissa ytor genom att öppna upp enligt samma bevarandemål och åtgärder som anges under skötselområde 3 för friskare ängsmark.

Nya stigar och trappor

I maj 2011 beslutade kommunfullmäktige att möjligheten till en förbindelse mellan Norra Stadsberget och Åkroken i form av en anlagd stig och trappa skulle utredas.

Nedan beskrivs förslag på tänkbara sträckningar:

1) Håkanstå – Bure – utsiktstornet

Detta förslag bygger på att befintligt stigsystem används och förstärks med en trappa och bättre skyltning. Sträckningen går från Rosenvägen vid Håkanstå till Bure för att sedan ansluta till de grusade stigarna från Bure och till utsiktstornet.

2) Tonhallen – Västhagen – utsiktstornet

Stigen startar vid Tonhallen där ordinarie gångstig förbättras. Vid stigens början behövs en ny informationsskylt. Stigen fortsätter sedan på spång i anslutning till slätterängen där det kan finnas ytterligare informationsskyltar om ängens historia och värdefulla flora. Därefter behöver en ny stig genom granskogen dras så att den ansluter till en befintlig stig. Stigen förstärks med natursten på vissa ställen och med spänger/trappor i de fall den går över hållar. Stigen ansluter sedan till den grusade stigen från Bure till utsiktstornet.

Krönvägen

Den befintliga Krönvägen, från Baldersvägen/Norrlidsgatan till utsiktstornet, bör rustas upp och underhållas. Vintertid är detta ett stråk för gående från stan till Norra Stadsberget.

Ny gångväg inom friluftsmuseet

Gustav Adolfsvägen, från vandrarhemmet och till restaurang Grankotten, är smal och är inte anpassad för gång och cykeltrafik. Vägen bör därför kompletteras med en 400 meter lång gång- och cykelväg.

Ett Naturum

Sundsvalls kommun består av en fantastisk och varierande natur med en spännande historia som börjar i och med istiden. Ett Naturum i anslutning till ett naturreservat på Norra Stadsberget skulle kunna fungera som en portal till hela Sundsvalls natur och vår historia. Även friluftsmuseets historia skulle kunna berättas här. Ett Naturum skulle kunna bli en arena och mötesplats för både kommuninvånare, turister och föreningar och på så vis locka fler sundsvallsbor och turister till besöksmål i hela kommunen.

Sundsvalls kommun har för närvarande inte några naturvetenskapliga utställningar. Ett Naturum skulle kunna fylla upp tomrummet och vara en arena för den här typen av utställningar.

I kommunens Mål- och resursplan 2012 med plan för 2013, 2014 står det under Fritid- och kulturprocessen, uppdrag 3 Norra Berget/Kulturarvet:

För Norra Bergets del finns en pågående utredning med många goda förslag, till exempel naturreservat och ett Naturum som kan förverkligas steg för steg, allt i syfte att en gång för alla infria ambitionerna att skapa en stadspark i området.

Tillgänglighet

Norra Stadsberget besöks dagligen, året runt och under stora delar av dygnet av kommunmedborgare och besökare med olika syften och behov. Det finns idag olika sätt att ta sig till och från Norra Stadsberget; gå, cykla, åka bil, motorcykel, moped och stadsbuss.

För att utveckla de verksamheter och föreningar som är aktiva inom Friluftsmuseets område har kultur- och fritidsförvaltningen identifierat ett behov av att på sikt förbättra tillgängligheten till området. Det är inte utrett på vilket eller vilka sätt detta bör göras.

Bergbana/linbana

Kommunfullmäktige beslutade i maj 2011 att frågan om en bergbana/linbana till Norra Stadsberget ska behandlas i ett senare skede när området och verksamheterna kring Universitetsallén och Åkroken hunnit längre i sin utveckling.

En eventuell bergbana ska föregås av en fördjupad studie där hänsyn tas till bergets bevarandevärden och flera olika förslag på dragning utreds och vägs mot varandra. Det bör även framgå vilket syfte bergbanan har och vilka besökare man vill nå.

En dragning genom reservatets västra sydvästberg är inte förenlig med reservatets syften (bergets olika naturtyper åskådliggörs på karta 4 på sidan 34). Däremot skulle det kunna vara möjligt att anlägga en bergbana längre österut utan alltför stort ingrepp på bergets naturvärden.

Utvecklingen av camping och andra boendemöjligheter

Öster om vandrarhemmet finns det möjlighet att utveckla camping eller annan övernattningsverksamhet. Ett smalt område längs med norra delen av huvudparkeringen skulle kunna vara lämplig för mindre stugor. Det finns även andra områden inom friluftsmuseet som kan vara möjliga för denna typ av verksamhet (se karta 5 på sidan 35 för avgränsning av friluftsmuseets skötselområde).

I kommunens mål- och resursplan för 2009, uppdrag 20 står det:

Utveckla Norra berget med fokus på besöksverksamhet, såväl av sundsvallsbor som av tillresande och skapa förutsättningar för framväxt av en eventuell camping och planlägg delar av Norra berget.

Plandel

Utmärkning av gränser

Reservatet ska märkas enligt svensk standard (SIS 03 15 22). Det ska målas på träd i reservatet i gräns. Det ska även sättas upp stolpar med reservatsmarkering vid naturliga genomkorsningar av reservatsgränsen.

Säkerhetsrisker

Skogsmark ska ha en trädlängds avstånd till bebyggelse, för att undvika skador från fallande träd. Risker för fallande träd ska även beaktas i närheten av anlagda stigar och andra anläggningar.

Naturolyckor och andra oförutsedda händelser

Oväntade skador som uppstår i samband med naturolyckor (t.ex. ras, skred, storm eller liknande) eller andra oförutsedda händelser och som kan påverka säkerheten eller naturreservatets värden negativt, bör åtgärdas skyndsamt.

Om ny kunskap framkommer i framtiden som har en avgörande och stor betydelse för säkerheten kring reservatet, kan skötselplaner vid behov omprövas i relevanta delar. Det kan exempelvis handla om nya kunskaper om klimatförändringar, som på ett avgörande sätt påverkar säkerheten.

Brand

Om brand uppstår inom reservatet bör den bekämpas med hänsyn till det område den uppstår inom. Om brand uppstår intill byggnader eller i närhet till friluftsmuseet ska den bekämpas så fort som möjligt. Om brand uppstår inom reservatets naturområden bör släckning ske mot naturliga avgränsningar. All brandbekämpning bör ske med skonsamma metoder mot mark, vegetation och vatten.

Klimatanpassa Sundsvall har visat att risken för extremare brandriskförhållanden i naturen kan öka under kommande decennier på grund av torka. I ett av målen för Hållbar Tillväxt 2021 ingår att bygga ett tryggt och klimatsäkert samhälle i Sundsvall, varför även klimataspekter och säkerhet har beaktats i skötselplanen, framförallt i skötselområde 3A-G.

Vid en skogsbrand kan bränslet på marken (t.ex. ris, död ved m.m.) vara av betydelse för hur svår en brand kan bli. Det finns dock olika bedömningar om vilken påverkan mängden död ved har på ett brandförlopp. En skyddszon har ändå införts på 100 meter från bostadsbebyggelse där mängden död ved ska hållas låg. Även i de områden som i huvudsak är utpekade för rekreation, har målet för mängden död ved minskats. Två kärnområden för barrskogsdominerade naturtyper har pekats ut där målen till viss del kvarstår som ett led i att öka den biologiska mångfalden i detta område. Detta åskådliggörs på karta 4, på sidan 34.

En generell åtgärd för att förebygga ökad risk för skogsbrand i området vid eventuella extrema väderförhållanden, är att en högre andel lövinslag kommer att eftersträvas på berget.

Ras

Inom reservatet finns områden med frostsprängt material och fortsatt risk för ras. Det är i första hand i de brantare partierna i sydväxtberget, bland annat ovan Ludvigsbergsvägen. Alla åtgärder inom detta område ska göras med stor försiktighet och med hänsyn till den rasrisk som eventuellt kan förekomma. Stående skog mellan bebyggelse och rasbrant är en del av rasskyddet mot bebyggelse.

Skötselåtgärder i närheten av teleanläggningar/ledningar

Vid skötselåtgärder i närheten av teleanläggningar/ledningar (se karta 6, s 36) ska kabelutsättning begäras via www.ledningskollen.se.

Tillgänglighet till naturreservatet för personer med funktionshinder

Naturreservatet med dess anläggningar, byggnader och naturområden ska vara tillgängligt för personer med funktionshinder där det är möjligt och där det inte strider mot naturreservatets syften och natur- och kulturvärden.

Detta innebär bland annat att byggnader, parkeringar, toaletter, skyltar, entréer, gångvägar och stigar, utsiktsplatser och rastplatser utformas så att personer med olika funktionshinder på ett enkelt och säkert sätt kan använda sig av dessa. Många anpassningar har redan gjorts inom friluftsmuseets område.

Förvaltning och tillsyn

Sundsvalls kommun är huvudman och ansvarig för naturreservatet samt utser ansvarig förvaltare för de olika delarna i reservatet. Förvaltarna ansvarar för skötsel, underhåll av friluftsanläggningar och byggnader, mark och vegetation samt för praktisk tillsyn av informationstavlor, markeringar, parkeringar och vägar. Ansvaret har delats upp mellan stadsbyggnadskontoret och kultur- och fritidsförvaltningen för olika delar i reservatet. Detta redovisas i tabellen nedan. Ansvarig förvaltning ska likställas med ansvarig förvaltare i reservatsföreskrifterna på sidan 9.

Miljökontoret är tillsynsmyndighet och ansvarar för tillsynen när det gäller förvaltningarnas efterlevnad av reservatsbestämmelserna och ska även pröva eventuella avsteg från skötselplanen.

Indelning i skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Området har delats in i fem olika skötselområden. Bevarandemålen ska följas upp av ansvarig förvaltning och rapporteras till tillsynsmyndigheten (miljökontoret) vart tionde år med start 2013. Ansvarig förvaltning ansvarar för att åtgärder noteras och arkiveras.

De mål och åtgärder som anges för de olika områdena är tänkta att uppnås på sikt och genomföras i etapper, se avsnittet *Sammanfattning och prioritering av åtgärder* på sidan 37.

Uppdelningen av skötselområden redovisas i tabell nedan.

Skötselområden	Områdets värden	Ansvarig förvaltning
1	Anläggningar för friluftsliv	Kultur- och fritid
2	Kultur- och fornlämningar	Kultur- och fritid
3	Olika naturtyper	
3A	sydväxtberg	Stadsbyggnadskontoret
3B	hällmarkstallskog	Stadsbyggnadskontoret
3C	tallskog	Stadsbyggnadskontoret
3D	barrblandskog	Stadsbyggnadskontoret
3E	granskog	Stadsbyggnadskontoret
3F	lövskog	Stadsbyggnadskontoret
3G	ängsmark	Kultur- och fritid
4	Friluftsmuseet, Bure och utvecklingsområden	Kultur- och fritid
5	Vägar och parkeringar	Stadsbyggnadskontoret

Övergripande mål

För reservatet finns generella mål som gäller över hela området oavsett skötselområde:

- Naturrestatet ska vara tillgängligt för allmänhet, pedagogisk verksamhet och rekreativa aktiviteter.
- Besökare ska erbjudas en mångfald av upplevelser där känslan av att vandra i orörd skog nära staden snabbt kan övergå till ett besök i intressanta kulturmiljöer.
- Naturrestatet med dess anläggningar, byggnader och naturområden ska vara tillgängligt för personer med funktionshinder där det är möjligt och där det inte strider mot naturrestatets syften.
- Kultur- och fornlämningarna inom reservatets gränser ska vara skyddade samt göras synliga och tillgängliga.
- Det växtmaterial som utgör säkerhetsrisk eller förhindrar framkomligheten på stigar avsedda för friluftsliv ska tas ned och som regel lämnas kvar i området.
- All skogsmark inom reservatet ska i första hand vara en bra miljö för djur- och växtlivet samt för rekreation och friluftsliv. Inget krav på virkesproduktion för avsalu ska finnas.
- Grova äldre tallar och lövträd med prioritering av ädellövträd och hassel ska alltid bevaras för att gynna biologisk mångfald.
- Røjning av lövsly ska ske på hösten på barmark (aug-okt) med hänsyn till djurs yngelperioder och fåglars häckningssäsong.
- Skapande av död ved bör ske med så naturliga brott som möjligt.

Skötselområde 1 Anläggningar för friluftsliv

Karta 3 på sidan 33 visar alla anläggningar för friluftsliv. Skötselområde 1 omfattar hela naturreservatet.

Det är möjligt att anlägga nya stigar, trappor, eldstäder och eventuell bergbana/linbana. De ska då placeras med hänsyn till natur- och kulturvärden.

Bevarandemål

Området ska vara tillgängligt för allmänheten med tydliga entréer in i reservatet från flera vädersträck.

Vid entréerna ska det finnas skyltar med karta och information om stigar, gångvägar och serviceanläggningar.

Informationsskyltar med förklaringar om naturreservatets olika miljöer ska finnas inom respektive område.

Stigar och promenadstråk av olika svårighetsgrad ska erbjudas i varierande miljöer. Vissa delar av gångsystemet ska vara tillgängligt för funktionshindrade.

Utsiktsplatser ska vara väl utmärkta.

Siktröjda områden ska bevaras.

Åtgärder

Befintliga anordningar och stigar ska underhållas så att de fungerar på ett tillfredsställande sätt. Följande åtgärder ska utföras kontinuerligt:

- Gångvägar och stigar ska ses över vår och höst och underhålls vid behov.
- Trappor i området ska underhållas.
- Angivna utsiktsplatser ska siktröjas vid behov med beaktande till reservatets övergripande mål.
- Informationsskyltar om reservatet och de olika områdena ska finnas intill gångvägar och stigar och bytas ut/lagas vid behov.
- Bänkar längs med stigarna ska repareras vid behov.
- Städning av området utanför Friluftsmuseet och Bure ska utföras vår och sommar eller när behovet uppstår.
- Eldstäder ska hållas efter och markeras på karta.

Skötselområde 2 Kultur- och fornlämningar

Karta och förteckning över kända forn- och kultutminnen finns i bilaga 1, *Inventering av kulturlämningar på Norra Stadsberget*.

Bevarandemål

Grunden för skötseln av kulturlämningar och fornlämningar i Norra Stadsbergets naturreservat ska vara att lämningarna är skyddade, synliga och tillgängliga. Detta ska också gälla eventuella oupptäckta kultur- och fornlämningar.

Alla lämningar ska kunna ingå i förmedlingen av den lokala historien och vara möjliga att använda för att öka förståelsen och kunskapen om människans utnyttjande av landskapet, både lokalt och i ett globalt perspektiv.

Åtgärder

Det är viktigt att alla åtgärder som rör kulturlämningar inom området görs i samråd med Sundsvalls museum. När det gäller fornlämningar ska samråd alltid göras med Länsstyrelsen innan vårdinsatser görs eftersom dessa skyddas enligt lag (1988:950). Även här är samråd med Sundsvalls museum lämpligt.

Den grundläggande åtgärden när det gäller att skydda och tillgängliggöra kultur- och fornlämningar är att hålla dem fria från vegetation och väl synliga.

Ytterligare insatser kan skilja sig lite åt beroende på vilken lämningstyp det rör sig om. I största möjliga mån bör åtgärder genomföras manuellt helt utan tunga maskiner som kan orsaka skador på känsliga områden. Ris och skräp får aldrig lämnas kvar på en lämning efter genomförda åtgärder.

För att undvika rotsprängning och stormfällan som kan skada eller i värsta fall förstöra en lämning, bör alla träd som står i eller i direkt närhet av en lämning tas bort. Detta gäller för de allra flesta lämningar och speciellt för gravhögar, rösen, stensättningar, stenvägg och stengärdesgårdar av olika slag, fångstanläggningar, härdar, milstolpar och gränsmärken.

För husgrunder och kojlämningar gäller samma sak, men här måste man också vara aktsam på att eventuellt biologiskt kulturarv kan finnas på gamla gårdstun och torp, exempelvis trädgårdsväxter, bärande träd och buskar samt vårdträd. Dessa ska bevaras. De utgör en del av kulturmiljön och är lika viktiga som den fasta lämningarna. I de fall där det biologiska kulturarvet hotar att förstöra en lämning bör åtgärden diskuteras och motiveras noggrant. Äldre stigar och vägar mår alltid bäst av att användas, men med förnuft. Håll också dessa öppna och fria från igenväxande vegetation och gärna markerade om de är otydliga.

För att göra kulturlämningar och fornlämningar tillgängliga ska eventuella stigar och vägar till dem markeras och göras framkomliga. I de fall där detta saknas bör platsen skyltas upp så att den är lätt att hitta.

Skötselområde 3 Olika naturtyper

Skötselområde 3 är uppdelat i sju delområden utifrån naturtyp (3A-G). Områdena finns markerade på karta 4 på sidan 34. För de barrskogsdominerade naturtyperna B, D och E finns även de två viktigaste kärnområdena utmarkerade på kartan.

Skötselområden	Områdets värden
3	Olika naturtyper
3A	sydväxtberg
3B	hällmarkstallskog
3C	tallskog
3D	barrblandskog
3E	granskog
3F	lövskog
3G	ängsmark

Skötseln för varje område är anpassad efter att bevara, skydda och utveckla just den naturtyp som är specifik för respektive område. Mål och åtgärder som anges är långsiktiga och sträcker sig över 100 års perspektiv.

3A. Sydväxtberg

Bevarandemål

För att återskapa gamla betespräglade områden görs åtgärder för att hålla nere gran i de lövdominerade områdena.

Vegetationen ska skötas med hänsyn till den unika sammansättning av arter som idag finns i sydväxtbergets olika delar (platå, hammare, bergfot, rasmark och lundvegetation).

På platån och i hammaren ska miljön vara öppen och ljus.

I bergfoten, rasmarken och i lundvegetationen ska skogen vara olikåldrig med variation i trädsiktets struktur för att skapa luckor av ljus för att gynna floran i mark och buskskiktet.

Fri utveckling efter naturligt förekommande processer är grunden för att andelen död ved ökar.

Rödlistade arter som växer inom området ska gynnas för att öka i antal.

Bevara alla lärkträd.

Åtgärder

- Friställa grova träd av ek, alm, ask, lind och lönn.
- Enstaka granar som slår upp i lövdominerade områden ska gallras bort.
- Lövuppslag ska röjas för att inte ta över, men enstaka ska lämnas för att växa till större träd. Ädellövträd och hassel prioriteras.
- All död ved från lövträd ska lämnas kvar i området, om det inte är i konflikt med floran i markskiktet, medan granar som fällts ska forslas bort.
- Inventera rödlistade arter var femte år.

3B. Hällmarkstallskog

Bevarandemål

Bevara den glesa tallskogen. De tallar som växer på höjderna ska få utvecklas till en flerskiktad kontinuitetsskog, med tallar i olika åldrar.

Naturvärden och rödlistade arter knutna till den typiska naturtypen ska få möjlighet att utvecklas.

En ska gynnas.

Mängden död ved inom kärnområdet³ ska öka upp till minst 50m³/ha på tvåtredjedelar av området där grov ved ska prioriteras. På resterande del av kärnområdet ska mängden död ved öka upp till minst 20m³/ha.

Inom övriga områden, där friluftslivet prioriteras, ska mängden död ved uppgå till minst 10m³/ha.

Åtgärder

- De granar som slår upp och växer tätt inpå tallar ska gallras bort.
- Friställ en där gran skuggar.
- Skapa stående död ved genom att t.ex. ringbarka vissa utvalda tallar.
- All död ved och bortgallrade träd lämnas i området. Fällningsmetoden av träd bör efterlikna naturliga stambrott.

3C Tallskog

Bevarandemål

Målet är att skapa skog som den såg ut på 1800-talet innan skogsindustrin började.

Äldre tallar över 200 år ska vara evighetsträd.

Löv av rönn, sälg, asp, al och björk ska slå upp till en mängd av 30 %. Bärande träd är särskilt värdefulla för fågellivet.

Där lövföryngringen är obetydlig får tallen öka i mängd.

Området ska ha grandungar som skydd för småvilt och fågelliv, som bevaras fläckvis och dynamiskt på utvalda områden.

Andelen död ved bör uppgå till minst 15m³/ha.

Åtgärder

- Siktröjning får ske inom rimlig gräns till stigar.
- Ta bort de granar som vuxit över buskskiktet.
- Löv och tall gallras för att uppnå målet och få en flerskiktad struktur.

3D Barrblandskog

Bevarandemål

Fördelningen mellan gran och tall bör vara lika totalt sett, men kan variera utefter höjdgradienter. Tallen växer i regel högre upp och gran i lägre partier.

Lövträdsföryngring ska gynnas och äldre lövträd ska bevaras. Andelen löv ska öka och uppgå till minst 20 %.

Mängden död ved inom kärnområdet⁴ ska öka upp till minst 50m³/ha på tvåtredjedelar av området där grov ved ska prioriteras.

^{3,4} Se karta 4 på s. 34 för kärnområdets utbredning.

Inom övriga områden, där friluftslivet prioriteras, ska mängden död ved uppgå till minst 20m³/ha.

Åtgärder

- Reglera granens föryngring och skapa luckor för löv.
- Skapa död ved genom att t.ex. ringbarka utvalda tallar och granar, fällningsmetod av träd bör efterlikna naturliga stambrott.
- All död ved och bortgallrade träd lämnas i området.

3E Granskog

Bevarandemål

Skapa en flerskiktad naturskog och öka rödlistade arter och värden knutna till gran och naturligt förekommande lövträd.

Mängden död ved inom kärnområdet⁵ ska öka upp till minst 50m³/ha på tvåtredjedelar av området där grov ved ska prioriteras. På resterande del av kärnområdet ska mängden död ved öka upp till minst 20m³/ha.

Inom övriga områden, där friluftslivet prioriteras, ska mängden död ved uppgå till minst 15m³/ha.

Naturligt förekommande lövträd ska bevaras.

Åtgärder

- Skapa död ved genom att t.ex. ringbarka utvalda granar med en diameter över 20 cm, fällningsmetod av träd bör efterlikna naturliga stambrott.
- All död ved och bortgallrade träd lämnas i området.

3F Lövskog

Bevarandemål

Bevara och skapa livskraftig lövskog med träd i olika åldrar och med naturligt förekommande arter av lövträd där död ved ska vara ett naturligt inslag.

Tillåta processer som skapar liggande och stående död ved till en mängd av minst 20m³/ha.

Åtgärder

- Gran ska tas bort, fällningsmetoden av träd bör efterlikna naturliga stambrott.
- Uppkommande lövsly röjs och gallras vid behov för att gynna förekomsten av äldre grova träd.
- Skapa död ved genom fällning, fällningsmetoden av träd bör efterlikna naturliga stambrott.

3G Ängsmark

Inom reservatsområdet finns det två olika typer av ängsmark som kräver olika skötsel:

- Torräng: Norr om gångvägen vid Västhagen.

⁵ Se karta 4 på s. 34 för kärnområdets utbredning.

- Friskare ängsmark: Söder om gångvägen vid Västhagen, sluttningen nedanför Bure och nordvästra entrén till reservatet

Bevarandemål

Bevara och stärka naturvärdena på alla ängsmarker. De arter som gynnas av hävd ska bevaras och öka i antal.

Rödlistade arter på torrängen ska öka.

Kvävegynnade högrörter i torrängens ytterkanter ska minska.

Ängarnas kantzoner mot trädgränsen ska ha ett bryn av bärande buskar och hassel.

Friskare ängsmark ska hållas öppen. Högrörter och buskar tas bort för att få möjlighet att utvecklas till artrika ängar.

Åtgärder

- Hävd av torräng genom slåtter ska göras varje år, helst med skärande redskap, efter blomning 15 juli – 15 augusti. Ytterst viktigt att materialet tas bort efter att det fått torka på plats och fröa av sig.
- Hävd av friskare ängsmark ska göras varje år maskinellt eller med bete. Om ängen sköts maskinellt ska detta göras efter blomning 15 juli – 15 augusti. Slaget material tas bort direkt det är slaget tills att typisk ängsflora återetablerats. Efter det ska samma skötsel ske som för torrängen.
- Sluttningen nedanför Bure ska röjas och slås varje år, alternativt betas. Slaget material tas bort direkt det är slaget tills att typisk ängsflora återetablerats. Efter det ska samma skötsel ske som för torrängen om ängen inte betas.
- Ängarna ska inventeras vart femte år.

Skötselområde 4 Friluftsmuseet, Bure och utvecklingsområden

På karta 3 och 5 på sidorna 33 respektive 35 finns karta över Friluftsmuseet, Bure och de olika utvecklingsområdena.

Bevarandemål

Syftet med Friluftsmuseet, Bure och möjliga utvecklingsområden, är att bevara och utveckla funktionerna för turism, besöksnäring, friluftsmuseum och vara en del av stadsparken. Mark, skog, byggnader och andra anläggningar ska användas för dessa ändamål. Området är i sig ett kulturarv. Hänsyn till detta ska tas vid den fortsatta utvecklingen av området. Det är dock främst idéerna och målsättningarna – tolkade och formulerade i samtiden – som ska bevaras. Förändringar vad gäller markanvändning, skogliga åtgärder, byggnader och byggnadsbestånd ska därför kunna ske inom ramen för dessa målsättningar.

Friluftsmuseets byggnader ska tillsammans med omgivande markgestaltningar skapa en enhetlig men varierad miljö. Friluftsmuseet ska fungera som en visuell upplevelsemiljö i sig, men även fungera som en aktivitetsarena och mötesplats. Byggnader och miljöer ska återspegla äldre tiders byggnads-, närings- och boendetraditioner och ska därför vårdas och skötas utifrån dessa målsättningar.

Förorenad mark

Det ska säkerställas att de områden som barn vistas i, inklusive bäckområdet, uppfyller Naturvårdsverkets riktvärden för bly för känslig markanvändning.

I arbetet med att ta fram förslag till saneringsåtgärder för bäcken är det viktigt att beakta möjligheten att samordna saneringsarbetet med andra positiva förändringar av bäcken, såsom vattenspeglar och dammar samt att bibehålla bäckens naturliga karaktär.

Åtgärder

Friluftsmuseets förvaltare (enligt reservatsbeslutet) ska tillsammans med kommunens fastighetsförvaltning ajourhålla åtgärdsplaner för byggnaderna och mark som tar hänsyn till dess antikvariska värden.

- *Vid fastighetsunderhåll eller nybyggnation ska arbetet följas av antikvarisk expertis.*
- *Stor varsamhet ska råda vid förändring av kulturhistorisk bebyggelse och traditionella material och metoder ska i första hand användas.*

Friluftsmuseets förvaltare ska därutöver ansvara för att området i övrigt sköts i samklang med målsättning och att verksamheter och arrangemang på området inte skadar de kulturhistoriska värdena.

Bure, både mark och skulpturala delar, ska vårdas och skötas så att landskapsgestaltningen och den konstnärliga idén och upplevelsen bibehålls.

Förorenad mark

Genomförda saneringsåtgärder bör ses över och eventuellt kompletteras med ytterligare provtagning och åtgärder för att säkerställa att barn kan vistas i området.

De förhöjda blyhalterna i sedimenten indikerar att bäcksedimenten behöver saneras men det behövs en riskbedömning och eventuellt förnyad provtagning för att fastställa åtgärdsbehovet.

Skötselområde 5 Parkeringar och vägar

På karta 3 på sidan 33 finns alla vägar och parkeringar markerade.

Bevarandemål

Inga speciella ambitioner utifrån syftet med naturreservatet och de bevarandevärden som finns (friluftsliv och rekreation, naturgeografiska värden, naturvärden och friluftsmuseet och kulturhistoriska värden).

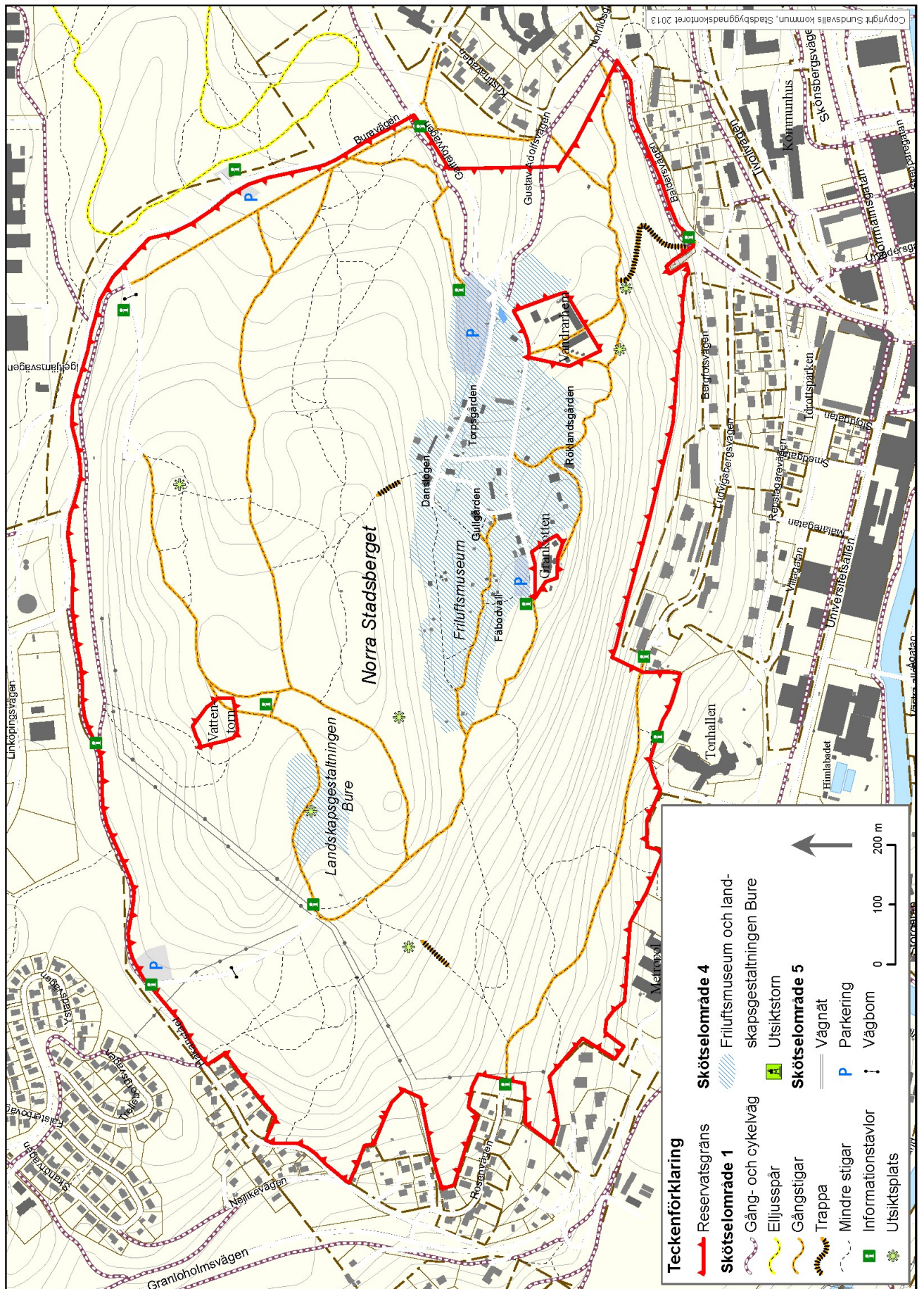
Befintlig placering av parkeringar och dragning av vägarna bevaras som de är idag.

Åtgärder

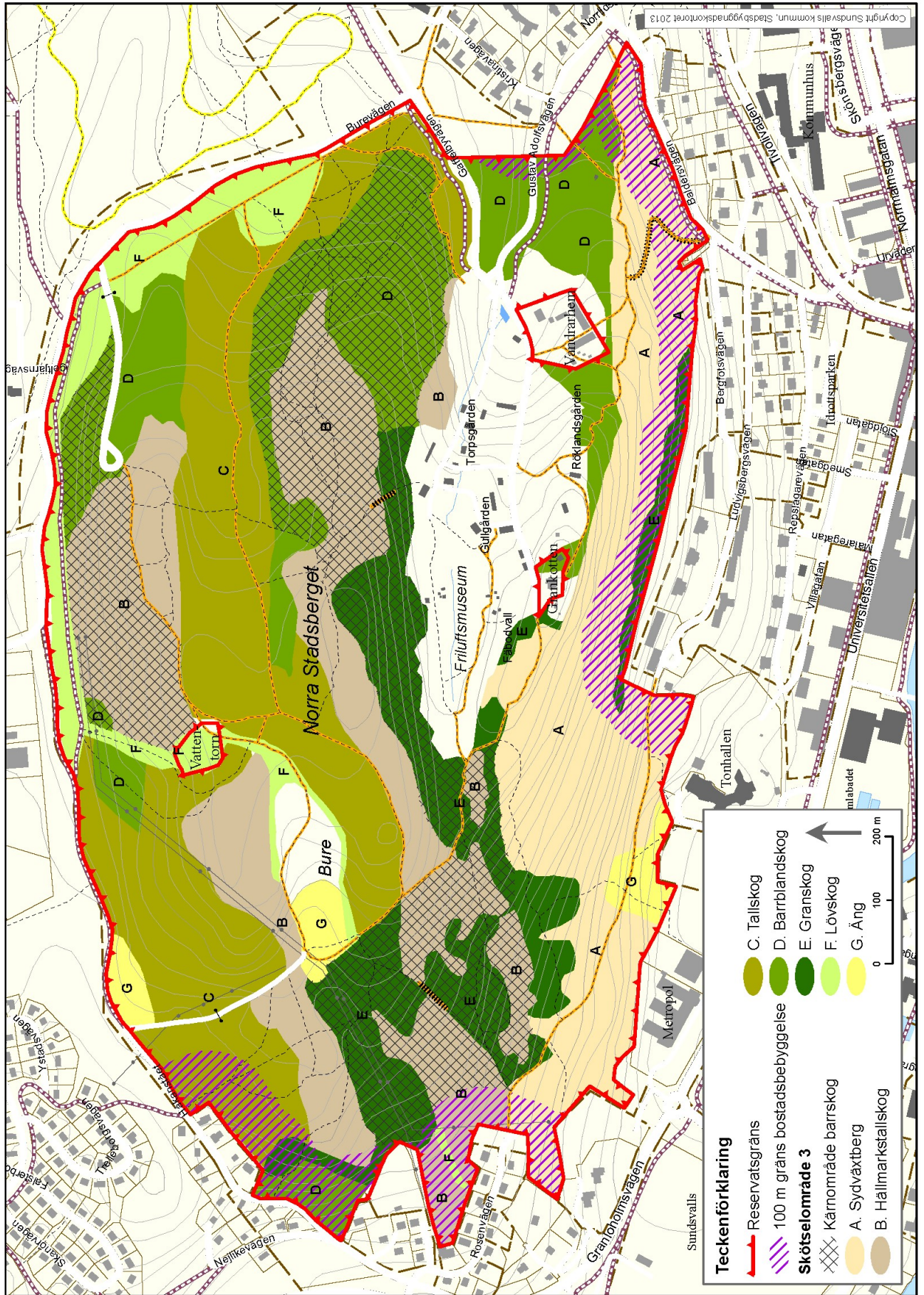
Fortsatt skötsel och underhåll som tidigare.

Snöröjning ska ske så att det inte uppkommer skador på känslig natur eller så att det rörliga friluftslivet hindras.

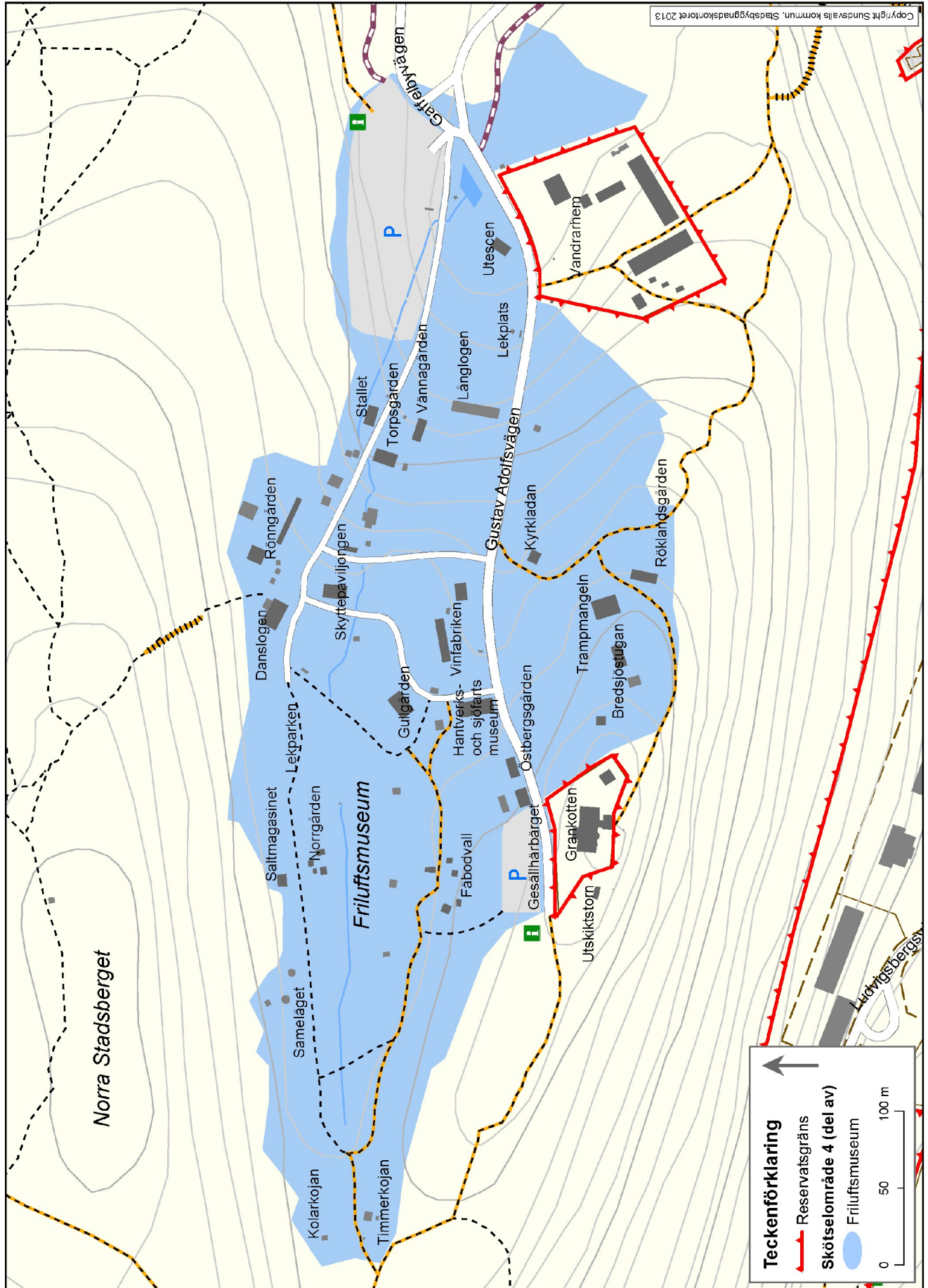
Karta 3. Skötselområden 1, 4 och 5



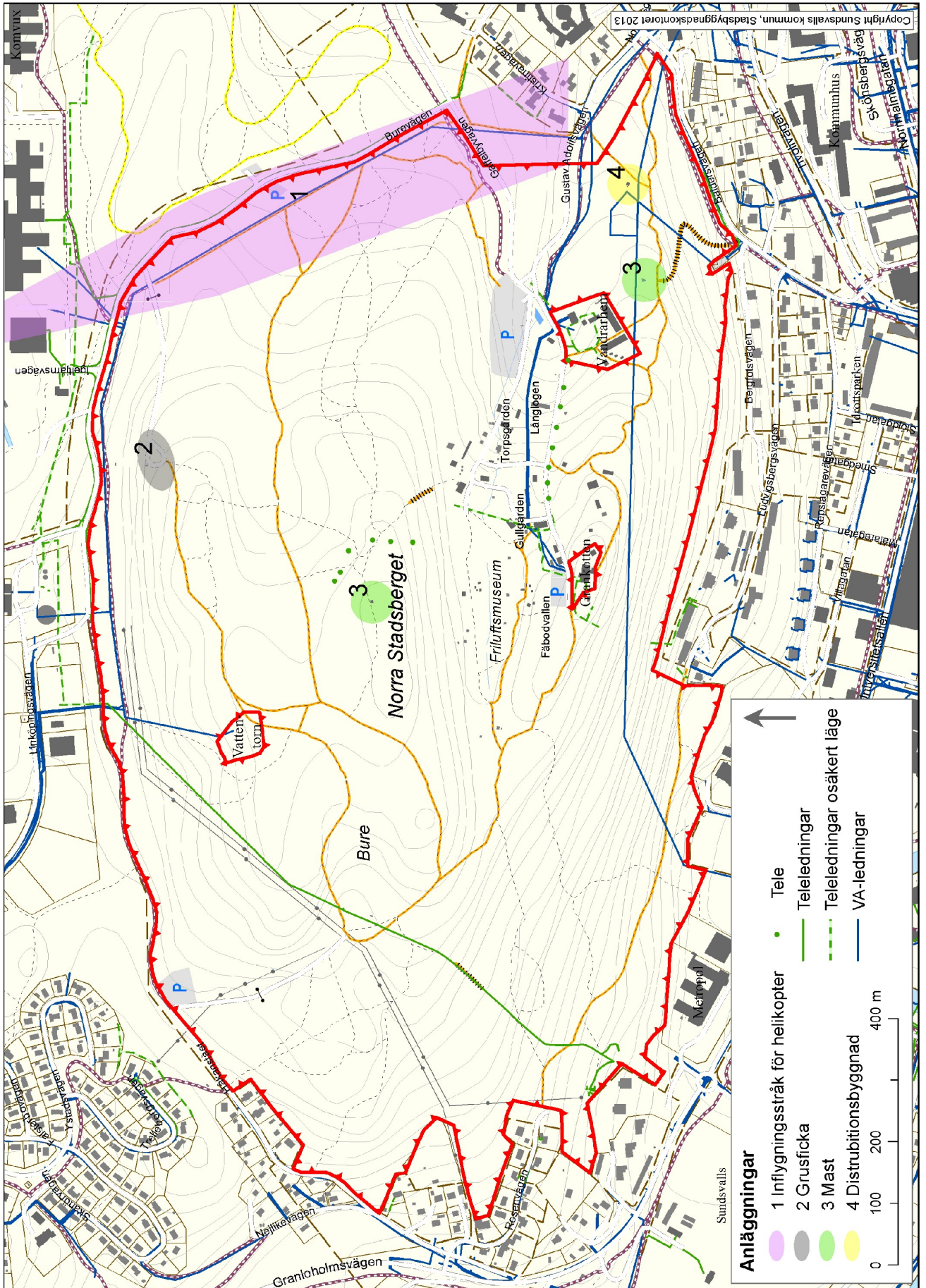
Karta 4. Skötselområde 3



Karta 5. Skötselområde 4



Karta 6. Anläggningar och flygstråk



Sammanfattning och prioritering av åtgärder

I nedanstående tabell sammanfattas de planerade åtgärderna och prioriteras i kategorierna 1, 2 och 3, där 1 beskriver högsta prioritet. Engångsåtgärderna görs i samband med att naturreservatet bildas.

Område	Återkommande åtgärd	Prio	Intervall	Finansiering
1	Underhåll gångstigar, stigar	1	Kontinuerligt	Reservatsanslag
1	Städning av området	1	Kontinuerligt	Reservatsanslag
1	Underhåll av bänkar, trappa, skyltar, eldstäder och utsiktsplatser	1	Vid behov	Reservatsanslag
2	Skyltning och skötsel av kultur- och fornlämningar	1	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Friställa grova ädellövträd	2	Vid behov	Reservatsanslag
3	Öka andelen död ved	2	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Lövträdsgynnande åtgärder	2	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Gallra gran	2	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Gallra löv	2	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Siktröjning längs stig	3	Vid behov	Reservatsanslag
3	Gallra tall	3	Kontinuerligt	Reservatsanslag
3	Slätter av torräng	1	Årligen	Reservatsanslag
3	Skötsel av de friskare ängsmarkerna (Västhagen och Bure)	1	Årligen	Reservatsanslag
4	Underhåll Friluftsmuseet och Bure	1	Kontinuerligt	Kultur och fritid eget anslag
5	Skötsel och underhåll parkeringar, vägar och gångvägar	1	Kontinuerligt	eget anslag (SBK, SoT, KoF)

Område	Engångsåtgärd	Prio	Intervall	Finansiering
1, 3	Utmärkning av reservatet	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag
1, 4	Nya informationsskyltar	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag
1	Informationsfolder	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag
1	Information om tillgänglighet i naturreservatets olika områden	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag
1	Uppmärkning, vägvisning	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag
2	Hälsokällan	1	Engångsåtgärd	Reservatsanslag

Område	Uppdrag/utredning krävs	Prio	Intervall	Finansiering
1	Ny stig i anslutning till torrängen		Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs
4	Utredning/provtagning förorenad mark inklusive sediment	1	Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs
4	Åtgärder förorenad mark inklusive sediment	1	Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs
4	Naturum		Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs
4	Ny GC-väg Gustaf Adolfsvägen		Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs
5	Bergbana/snedhiss		Engångsåtgärd	Utredning och extra anslag krävs

Finansiering

Bildandet av ett naturreservat medför ökad kostnad för till exempel skötsel, underhåll av gränsmarkeringar, information, renhållning, dokumentation och uppföljning. Det brukar vara ansvarig förvaltare, som också är huvudman, som står för kostnaderna. I det här fallet är det Sundsvall kommun som är huvudman och två olika förvaltningar (Stadsbyggnadskontoret och Kultur och fritid) som ansvarar för skötseln av olika delar inom området.

Det är inte brukligt att ange belopp för åtgärderna i skötselplanen. En del av de angivna åtgärderna kan komma att upphandlas och sådana siffror kan lätt bli inaktuella. Utredning av kostnaderna görs i stället vid planering av åtgärderna.

Källförteckning

Litteratur

- Harry Sjöström och N. A. Flodén. Medelpads Fornminnesförening 75 år, 1906 - 1981, 1981.
- Lidberg R., Lindström H. Medelpads Flora (2010)
- Medelpads Fornminnesförening, Årsberättelser 1907 – 1915.
- Naturvårdsverket Bildande och förvaltning av naturreservat, handbok 2003:3 (2003)
- Program för Riksskyttetävlingen 1939 i Sundsvall.
- Red.O. Feuk och C.E. Hammarberg, Minnesskrift till Medelpads Fornminnesförening (1931)
- Rydin H. Snoeijis P., Diekman M. Swedish plant geography – Uppsala (1999)
- Sundsvalls kommun Grönplan för Sundsvalls tätortsområde (2003)
- Sundsvalls kommun Sundsvallsbygden - En del av Europa
- Sundsvalls kommun Översiktsplan för Sundsvalls kommun 2005
- Sundsvalls kommun Skötselplan Norra berget (2004)